

Europeiska
unionens råd

Bryssel den 4 juni 2021
(OR. en)

9147/21

SOC 372
EMPL 278
ECOFIN 564
EDUC 221
SAN 359
GENDER 70
ANTIDISCRIM 70

NOT

från: Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd
till: Ständiga representanternas kommitté (Coreper)/rådet

Ärende: Den europeiska planeringsterminen
a) Bedömning av genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna för 2020 och relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019 – Yttrande från sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd
– Godkännande

För delegationerna bifogas ovannämnda yttrande så att det kan godkännas av rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) den 14 juni 2021.

Yttrande från sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd om den europeiska planeringsterminen för 2021

Ingress

På grundval av bestämmelserna i avdelningarna IX och X i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), kommittéernas uppdrag enligt artiklarna 150 och 160 och rådets beslut om inrättande av kommittéerna, har sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd analyserat genomförandet av rådets landsspecifika rekommendationer för 2020 och delar av de relevanta landsspecifika rekommendationerna för 2019 på områdena sysselsättning, socialt skydd och social delaktighet (**avsnitt 2** i detta yttrande). **Avsnitt 1** innehåller kommittéernas synpunkter om styrningen av den europeiska planeringsterminen.

Avsnitt 1

Övergripande aspekter rörande styrningen av den europeiska planeringsterminen 2021 och synpunkter på planeringsterminens framtid

Under det senaste årtiondet har den europeiska planeringsterminen utgjort ramen för samordningen av den ekonomiska politiken i EU, i vilken finanspolitiken, den ekonomiska politiken, sysselsättningspolitiken och socialpolitiken har sammanförts på ett integrerat sätt.

Styrningen av sysselsättningspolitiken och socialpolitiken är helt integrerad i den europeiska planeringsterminen¹. Artikel 148 i EUF-fördraget ligger till grund för ett antal fördragsenliga uppgifter som samtliga medför en central roll för sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd: riktlinjerna för sysselsättningen, den gemensamma sysselsättningsrapporten samt annan övervakningsverksamhet på sysselsättningsområdet och det sociala området. Enligt fördraget ska medlemsstaterna bidra till en *”samordnad sysselsättningsstrategi”* *”på ett sätt som stämmer överens”* med de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken (artikel 146 i EUF-fördragen). I rådets beslut om inrättande av sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd uppmanas dessutom de båda kommittéerna att inom sitt behörighetsområde bidra till alla aspekter av den europeiska planeringsterminen och att rapportera om dem till rådet.

I enlighet med artikel 148 i EUF-fördraget granskar sysselsättningskommittén varje år mot bakgrund av riktlinjerna för sysselsättningen de åtgärder som medlemsstaterna har vidtagit för att genomföra sin sysselsättningspolitik, i enlighet med vad som anges i de nationella reformprogrammen, och informerar rådet om sin granskning. På grundval av sitt uppdrag genomför kommittén för socialt skydd en liknande analys av genomförandet av reformer på de områden som omfattas av dess behörighet. Resultatet av denna övervakningsverksamhet rapporteras till rådet och används i diskussionerna om de landsspecifika rekommendationer som utfärdas till medlemsstaterna (under planeringsterminerna 2019 och 2020 avsåg över 40 % av dessa rekommendationer utmaningar på områdena sysselsättning, kompetens och socialpolitik). På grundval av ovan nämnda granskning och i samarbete med kommittén för socialt skydd lämnar sysselsättningskommittén också sitt bidrag till den gemensamma sysselsättningsrapporten till Europeiska rådet om sysselsättningssituationen i unionen och om genomförandet av riktlinjerna för sysselsättningen.

Covid-19-pandemins utbrott i början av 2020 krävde **tillfälliga anpassningar av den europeiska planeringsterminen**. Den pågående krisen krävde extraordinära åtgärder, vilket ledde till inrättandet av faciliteten för återhämtning och resiliens – ett helt nytt finansieringsinstrument för investeringar och reformer för att mildra krisens ekonomiska och sociala effekter och stödja en inkluderande och hållbar ekonomisk återhämtning samt en rättvis grön och digital omställning.

¹ Den rättsliga grunden för den europeiska planeringsterminen fastställs i artikel 121 i EUF-fördraget om samordning av den ekonomiska politiken och i artikel 148 om samordning av sysselsättningspolitiken.

Faciliteten för återhämtning och resiliens har påverkat både tidsplanen och målen för den europeiska planeringsterminen, vilket i sin tur har påverkat den multilaterala övervakningsprocessen vad gäller sysselsättnings- och socialpolitikens utveckling. Framför allt har planerna för återhämtning och resiliens, i stället för de nationella reformprogrammen, ansetts som huvudsakliga referensdokument för medlemsstaternas reforminitiativ under denna exceptionella planeringstermin. Landsrapporterna för 2021 ska ersättas av kommissionens bedömning av planerna för återhämtning och resiliens, och under 2021 kommer det inte att utfärdas några landsspecifika rekommendationer annat än på det finanspolitiska området. Dessutom genomfördes 2021 års multilaterala granskningar i sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd innan planerna för återhämtning och resiliens offentliggjordes, vilket innebar att kommittéerna inte kunde ta tillräcklig hänsyn till de föreslagna åtgärderna i de nationella planerna för återhämtning och resiliens och deras potential att ta itu med de landsspecifika rekommendationerna för 2019–2020 på sysselsättningsområdet och på det sociala området. Enligt styrningsprocessen för faciliteten för återhämtning och resiliens innehar rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) och dess rådgivande organ ingen formell roll, vilket innebär en betydande avvikelse från tidigare år, då sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd var involverade i alla aspekter av den europeiska planeringsterminen som omfattas av deras behörighetsområde.

Mot denna bakgrund **fortsatte sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd att övervaka medlemsstaternas insatser för att följa de landsspecifika rekommendationerna för 2020 och de relevanta landsspecifika rekommendationerna för 2019**. Frågor av övergripande karaktär granskades gemensamt av de två kommittéerna. Detta möjliggjorde omfattande granskning av gemensamma utmaningar och utformning av lämpliga politiska åtgärder. Kommittéerna utvidgade avsevärt de sedan länge etablerade horisontella diskussionerna och lade därmed större tonvikt på de multilaterala och tematiska aspekterna av sitt arbete. Detta gav medlemsstaterna ytterligare möjligheter att föra djupgående diskussioner om hur man ska ta itu med både strukturella och framväxande utmaningar som ett komplement till granskningarna av de landsspecifika rekommendationerna.

Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd fortsatte att involvera **relevanta kommittéer och rådgivande organ i andra rådskonstellationer** i deras verksamheter i samband med planeringsterminen. Sysselsättningskommittén förde sina diskussioner om de landsspecifika rekommendationerna om utbildning och kompetens tillsammans med utbildningskommittén, medan kommittén för socialt skydd involverade arbetsgruppen för folkhälsa på högre tjänstemannanivå genom sina nationella delegater. Dessa kontakter har stärkt det politiska innehållet i diskussionerna och har lett till mer övergripande överväganden om de frågor som omfattas av behörighetsområdet för sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd.

Den tillfälligt ändrade processen för planeringsterminen har påverkat samarbetet med kommittén för ekonomisk politik, arbetsmarknadens parter och företrädarna för civilsamhällets organisationer. I synnerhet har avsaknaden av icke-finanspolitiska landsspecifika rapporter under 2021 **minskat möjligheterna för kommittéerna inom rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) och rådet (ekonomiska och finansiella frågor) att gemensamt arbeta med ärenden som rör planeringsterminen.** Ett gemensamt politiskt utbyte mellan sysselsättningskommittén och kommittén för ekonomisk politik ägde dock rum i april 2021 om frågor av ömsesidigt intresse som också är relevanta för styrningen av den europeiska planeringsterminen (handlingsplanen för den sociala pelaren, med särskilt fokus på EU:s överordnade mål och den reviderade sociala resultattavlan, kommissionens rekommendation om effektiva aktiva arbetsmarknadsåtgärder, och genomförandet av stödet för att minska risken för arbetslöshet i en krissituation (Sure)). Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd kommer fortsättningsvis att undersöka möjligheter till ett regelbundet och närmare samarbete mellan kommittéerna under nästa planeringstermin och därefter, och är fortsatt beslutna att inhämta synpunkter från arbetsmarknadens parter och civilsamhällets organisationer.

Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd anser att **den europeiska planeringsterminen fortfarande är ett effektivt samordningsverktyg** för stödjande av hållbar ekonomisk tillväxt för alla, konkurrenskraft, sysselsättning och adekvat socialt skydd och social delaktighet, särskilt under den pågående krisen. I slutsatserna från rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) om den årliga strategin för hållbar tillväxt 2021 efterlyste ministrarna snabbast möjliga återgång till en fullvärdig europeisk planeringstermin som möjliggör en övergripande multilateral övervakningsprocess på områdena sysselsättning och socialpolitik, samtidigt som man stärker den integrerade samordningen av den ekonomiska politiken, sysselsättningspolitiken och socialpolitiken.

När det gäller de förfarandemässiga anpassningarna avseende planeringsterminen för 2021 anser ledamöterna att de ändringar som utlöstes av faciliteten för återhämtning och resiliens var motiverade. De ändrade rapporteringskraven gjorde det möjligt för medlemsstaterna att fokusera på brådskande krispolitiska åtgärder och reformer. Dessa anpassningar bör dock förbli tillfälliga, och det finns **ett överväldigande stöd bland de båda kommittéernas ledamöter för en snabb återgång till en övergripande process för planeringsterminen, där alla centrala delar av planeringsterminen återinförs redan i nästa cykel.**

De två kommittéerna anser särskilt att **det är mycket viktigt att säkerställa en adekvat övervakning av sysselsättnings- och socialpolitikens utveckling och politiska åtgärder.**

Ledamöterna betonade planeringsterminens starka framåtblickande karaktär och behovet av att behålla fokus på mer omfattande långsiktiga strukturella utmaningar som går utöver de reformer och investeringar som planeras som en del av planerna för återhämtning och resiliens.

I detta avseende bör de **nationella reformprogrammen** förbli det relevanta rapporteringsverktyget för strukturreformer och framsteg mot genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna, medan bedömningen av genomförandet av planerna för återhämtning och resiliens bör integreras fullt ut i planeringsterminen. I detta sammanhang **bör kopplingen mellan de nationella reformprogrammen och planerna för återhämtning och resiliens förtydligas.** Eftersom de nationella reformprogrammen omfattar ett bredare spektrum av frågor inom ramen för en övergripande planeringstermin skulle rapporteringen om genomförandet av planerna för återhämtning och resiliens, samt om uppnåendet av delmål och mål för dessa planer, kunna integreras i de nationella reformprogrammen. Det är viktigt att undvika dubbelrapportering. Vidare anser sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd att de, i enlighet med sina uppdrag, bör involveras i diskussionerna om genomförandet och övervakningen av planerna för återhämtning och resiliens och de nationella reformprogrammen.

Kommittéerna anser att de aspekter av planeringsterminen som rör **multilateral övervakning** bör bibehållas. De omfattande och regelbundna **landsrapporterna** från tidigare cykler bör återinföras från och med nästa cykel, som en grund för utbyte mellan kommissionen och medlemsstaterna när det gäller framstegen med genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna.

Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd hävdar också att de icke-finanspolitiska **landsspecifika rekommendationerna** bör återinföras, även med tanke på vikten av sysselsättningsfrågor och sociala frågor i medlemsstaternas reformagendor. Många medlemsstater stöder idén med **landsspecifika rekommendationer med en flerårig dimension på vissa politikområden, åtföljda av årliga landsrapporter och multilateral övervakning.**

Den **gemensamma sysselsättningsrapporten** bör fortsätta att ge en årlig översikt över de viktigaste utvecklingstendenserna när det gäller sysselsättningen och den sociala situationen i Europeiska unionen, inbegripet medlemsstaternas reformansträngningar. Den gemensamma sysselsättningsrapporten kvarstår som ett lämpligt övervaknings- och analysverktyg. I framtiden kan den fortsätta att återspegla pandemins inverkan på sysselsättningen och den sociala utvecklingen, samtidigt som dess analysunderlag utvidgas genom att man i den integrerar EU:s nya överordnade mål och den reviderade sociala resultattavlan, och eventuellt även återspegla de återhämtnings- och resiliensåtgärder som medlemsstaterna har genomfört inom ramen för sina planer för återhämtning och resiliens. I framtiden bör man i den gemensamma sysselsättningsrapporten fortsätta att övervaka genomförandet av riktlinjerna för sysselsättningen i enlighet med fördraget och rapportera om genomförandet av de principer i den sociala pelaren som har integrerats i riktlinjerna för sysselsättningen. Andra övervakningsverktyg som sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd redan har till sitt förfogande bibehåller också sin relevans och bör fortsätta att bidra till planeringsterminen.

Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd har också välkomnat kopplingarna till planeringsterminen i **handlingsplanen för den europeiska pelaren för sociala rättigheter**. EU:s överordnade mål på områdena sysselsättning, kompetens och socialpolitik som läggs fram i planen är ett svar på uppmaningarna från de två kommittéerna och ministrarna i rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) till uppföljning av Europa 2020-strategin. Enligt Portoförklaringen² bör de överordnade mål som anges i handlingsplanen för den europeiska pelaren för sociala rättigheter integreras fullt ut i den europeiska planeringsterminen, på grundval av erfarenheterna från Europa 2020-strategin.

² Europeiska rådet, den 8 maj 2021, Portoförklaringen. Vid det sociala toppmötet i Porto välkomnade EU:s ledare ”EU:s nya överordnade mål [...] och den reviderade sociala resultattavla som föreslås i handlingsplanen, som kommer att hjälpa till att mäta framstegen med genomförandet av den sociala pelarens principer, med beaktande av olika nationella omständigheter, och som en del av ramen för politisk samordning inom den europeiska planeringsterminen”.

Med tanke på framtiden konstaterar kommittéerna att det finns positiva lärdomar att dra från planeringsterminen för 2021, men upprepar att **den roll som innehas av rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) och dess rådgivande organ** i planeringsterminen bör bibehållas i linje med tidigare planeringsterminer och med fullständig tillämpning av fördraget (artikel 148 i EUF-fördraget) och de två kommittéernas respektive uppdrag. Med tanke på att planeringsterminen numera fungerar som styrningsram för faciliteten för återhämtning och resiliens samt för handlingsplanen för den europeiska pelaren för sociala rättigheter, kan det bli nödvändigt med vissa ändringar i den framtida planeringsterminen. Det är dock fortfarande viktigt att **bibehålla balansen mellan de tillfälliga, riktade anpassningarna i samband med lanseringen av faciliteten för återhämtning och resiliens och det bredare syftet med planeringsterminen**. Insatserna för att rationalisera och optimera de kommande planeringsterminerna bör inbegripa **dialog med medlemsstaterna och grundliga diskussioner i de relevanta rådskonstellationerna och deras rådgivande organ**. Samarbetet mellan de rådgivande kommittéerna inom rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) och andra förberedande rådsorgan, särskilt kommittén för ekonomisk politik, utbildningskommittén och arbetsgruppen för folkhälsa på högre tjänstemannanivå, bör stärkas ytterligare inom ramen för en övergripande planeringstermin. Ett fortsatt deltagande av arbetsmarknadens parter och civilsamhällets organisationer bör också säkerställas.

Avsnitt 2:

De viktigaste resultaten av de granskningar som sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd har gjort inom ramen för den multilaterala övervakningen av genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna för 2020 och relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019: Krisen har fungerat som en katalysator för åtgärder, men för att binda ihop kortsiktiga åtgärder med långsiktiga strukturreformer krävs ytterligare insatser

Multilateral övervakning, som innebär sakkunnigbedömning av medlemsstaternas reforminsatser, är en av de viktigaste uppgifterna för sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd. Den har en central roll inom ramen för den europeiska planeringsterminen och möjliggör en gemensam förståelse av besläktade problem samt stödjer medlemsstaternas reforminsatser genom utbyten av strategisk kunskap och bästa praxis.

Covid-19-pandemins utbrott 2020 innebar att det blev nödvändigt att tillfälligt anpassa den europeiska planeringsterminen samt att inrätta faciliteten för återhämtning och resiliens och införa den i planeringsterminen. Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd har anpassat sin verksamhet i samband med planeringsterminen och fortsatt att övervaka medlemsstaternas reforminsatser genom multilaterala granskningar med fokus på de landsspecifika rekommendationerna för 2020 och de delar av 2019 års landsspecifika rekommendationer som fortfarande anses relevanta.

Under första halvåret 2021 genomförde sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd 112 sådana granskningar, inbegripet 14 granskningar på områden av gemensamt intresse, vilka genomfördes gemensamt av de två kommittéerna. Granskningarna på utbildnings- och färdighetsområdena (sammanlagt 26) gjordes gemensamt av sysselsättningskommittén och utbildningskommittén. Utöver dessa granskningar anordnades, för första gången, 2020 års granskning av genomförandet av rådets rekommendation om långtidsarbetslösas återinträde på arbetsmarknaden som en gemensam tematisk diskussion mellan sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd.

Vid alla landsspecifika granskningar baserades utvärderingarna på medlemsstaternas rapportering om de senaste åtgärder som vidtagits, åtföljt av de andra medlemsstaternas och kommissionens bedömning av dessa åtgärder. För att framhäva granskningarnas multilaterala aspekt har det tematiska inslaget, i form av ingående diskussioner om varje politikområde inom kommittéernas behörighetsområde, förstärkts under 2021. Den tematiska karaktären hos diskussionerna i de två kommittéerna har bidragit till utarbetandet av övergripande slutsatser, som presenteras i detta avsnitt.

Reformer av den aktiva arbetsmarknadspolitiken och de offentliga arbetsförmedlingarna

I februari 2021 genomfördes 20 granskningar på området aktiv arbetsmarknadspolitik och offentliga arbetsförmedlingar. Fokus låg främst på de politiska åtgärderna med anledning av covid-19-pandemin, såsom system för korttidsarbete, och man tog även upp mer strukturella aspekter såsom utåtriktad verksamhet riktad till ungdomar och utsatta grupper samt de offentliga arbetsförmedlingarnas effektivitet när det gäller att tillhandahålla tjänster till arbetslösa och arbetssökande, särskilt i samband med pandemin.

Pandemins utbrott föranledde medlemsstaterna att inrikta sina insatser på att mildra krisens effekter på arbetstagare, hushåll och företag. Åtgärderna bestod av en kombination av finanspolitiska, sysselsättningsmässiga och socialpolitiska åtgärder. System för korttidsarbete och lönesubventioner användes i stor utsträckning i syfte att bevara arbetstillfällena. I vissa fall byggde systemen på befintliga – men utvidgade och/eller anpassade – instrument, medan man i andra fall införde *nya* åtgärder.

Pandemins effekter var asymmetriska och drabbade därför olika delar av arbetskraften olika hårt. Följaktligen gavs olika former av ekonomiskt stöd särskilt till egenföretagare eller personer med atypisk anställning, bland annat säsongarbetare och andra utsatta grupper. Härvid är vanligtvis ungdomar och kvinnor överrepresenterade bland visstidsanställda. Det snabba stödet spelade emellertid en avgörande roll i att mildra krisens övergripande effekter på sysselsättningsnivåerna, säkerställde att arbetstillfällena kunde bevaras och lade grunden för hanteringen av övergångar på arbetsmarknaden. I ett antal medlemsstater har krisåtgärder utformats tillsammans med arbetsmarknadens parter.

Medlemsstaterna stärkte också aktiva arbetsmarknadsåtgärder, särskilt när det gäller utbildning och rådgivning för arbetssökande och arbetstagare som löper stor risk att förlora sitt arbete. Utöver åtgärder för subventionerad sysselsättning har även lärande på distans, kompetensutveckling och omskolning samt digital utbildning genomförts i syfte att stödja både arbetstagare (även tillfälligt uppsagda arbetstagare) och arbetssökande. Medlemsstaterna tillämpade också ofta flexibla arbetsformer såsom distansarbete, även om det nationella regelverket i vissa fall måste ses över. Tillfälliga anpassningar gjordes också av systemen för socialt skydd.

Medlemsstaterna har i stort sett tagit itu med de delar av de landsspecifika rekommendationerna som avser att mildra krisens effekter på sysselsättningen, även om det i de flesta av de granskade medlemsstaterna krävs mer insatser för att hantera den stigande ungdomsarbetslösheten och ge stöd till utsatta grupper.

Vissa svagheter har också betonats, särskilt angående politiska åtgärder för att möta strukturella utmaningar. Det framgick under diskussionen att covid-19-krisen i flera medlemsstater ledde till att genomförandet av aktiveringsreformer och reformer av offentliga arbetsförmedlingar avbröts eller fördröjdes. Betydande utmaningar kvarstår i fråga om offentliga arbetsförmedlingars kapacitet och organisation, arbetstagares deltagande i aktiva arbetsmarknadsåtgärder, ändamålsenligt och riktat stöd till arbetssökande, unga som varken arbetar eller studerar och andra utsatta grupper, såsom personer med funktionsnedsättning och personer med invandrarbakgrund, samt undanröjande av hinder för deltagande på arbetsmarknaden. I de flesta medlemsstater krävs fortfarande strukturreformer baserade på riktade strategier för att komma till rätta med dessa problem eller, i vissa fall, är genomförandet fortfarande i ett tidigt skede. Vissa insatser har dock gjorts eller planeras för att öka bemanningen vid de offentliga arbetsförmedlingarna och förbättra deras tekniska utrustning, inbegripet genom investeringar i digitalisering av tjänster för att öka deras kapacitet och säkerställa kontinuitet under pandemin och därefter.

Tillgången till EU-finansiering (särskilt från ESF, Sure-instrumentet och React-EU) bidrog till att avsevärt öka de nationella medel som avsattes för att genomföra system för korttidsarbete och liknande åtgärder för att bevara sysselsättningen och stödja arbetssökande samt åtgärder för att stödja de offentliga arbetsförmedlingarnas kapacitet. Det uttrycktes dock farhågor om den mer långsiktiga situationen när krisstödåtgärderna har upphört. Detta hänger också nära samman med den övergripande ekonomiska omstruktureringen och utmaningen att bedöma företagens lönsamhet som en grund för att anpassa systemen för korttidsarbete och lönesubventioner. Förekomsten av kompetensbrist inom vissa sektorer bör också beaktas i detta avseende. Medlemsstaterna överväger också nya reformer och investeringar när det gäller aktiveringsåtgärder, med hjälp av medel från NextGenerationEU via faciliteten för återhämtning och resiliens.

Det råder allmän enighet om behovet av att införa åtgärder som främjar omplacering av arbetstagare på arbetsmarknaden, där särskild uppmärksamhet ägnas åt utsikterna till anställning för de grupper som drabbats hårdast av krisen, särskilt ungdomar, kvinnor, personer med funktionsnedsättning och personer med invandrarbakgrund. I detta sammanhang betraktar medlemsstaterna främst införandet och genomförandet av åtgärder för kompetensutveckling och omskolning som en av de viktigaste prioriteringarna för framtida politiska åtgärder, i linje med den digitala och gröna omställningen.

Fortlöpande övervakning och konsekvensbedömningar behövs för att bedöma pandemins effekter och, vid behov, ge ytterligare stöd.

Reformer på området för kvinnors deltagande på arbetsmarknaden genom tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg samt långtidsvård

I april 2021 granskade sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd gemensamt de relevanta landsspecifika rekommendationerna för 2019 för fyra medlemsstater och en landsspecifik rekommendation för 2020 för en medlemsstat med avseende på kvinnors deltagande på arbetsmarknaden genom tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg samt långtidsvård, inbegripet, för en medlemsstat, integrering av aktiva arbetsmarknadsåtgärder och socialpolitik.

Ett antal gemensamma politiska utmaningar framkom under diskussionen, bland annat när det gäller den bestående sysselsättningsklyftan, den höga andelen deltidsarbetande kvinnor, löne- och pensionsklyftorna mellan kvinnor och män och orsakerna till detta. Omsorgsansvar spelar en viktig roll för kvinnors deltagande på arbetsmarknaden, men könsstereotyper kvarstår också och har stor inverkan på resultaten. Den starka jämställdhetsdimensionen inom långtidsvården och dess inverkan på både formellt anställda arbetstagare och anhörigvårdare har därför lyfts fram.

Vissa medlemsstater noterade att den ökade andelen deltidsarbetande kvinnor ibland börjar redan före familjebildningen och inte förändras över tid. När det gäller löne- och pensionsklyftor kan olika strategier för att öka insynen på arbetsmarknaden, bland annat genom digitala och analytiska instrument, bidra till att åtgärda dessa klyftor.

Medlemsstaterna har investerat i förskoleverksamhet och barnomsorg i syfte att förbättra både tillgången till tjänster och deras kvalitet. Vid diskussionen erinrades det också om betydelsen av Barcelonamålen.

Betydelsen av tjänster, särskilt förskoleverksamhet och barnomsorg, tillsammans med välutformade förmåner har framhävts i diskussionen om familjepolitik som stöder kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Samordning mellan olika förvaltningsnivåer kan vara relevant för att säkerställa tillgången till tjänsterna. Sociala förmåner måste kopplas till aktiveringsåtgärder, vilket i vissa fall kräver ytterligare insatser från medlemsstaternas sida för att förbättra samordningen mellan de olika berörda förvaltningsstrukturerna. Mer generellt är det viktigt med samordning och samarbete mellan olika berörda parter för att politiken ska vara effektiv.

Vissa medlemsstater har reformerat föräldraledighet och föräldraförmåner och utökat faderskapsförmåner för att förbättra balansen mellan arbete och privatliv. Betydelsen av aktiva arbetsmarknadsåtgärder och uppsökande åtgärder genom riktade tjänster för de mest utsatta betonades också.

Diskussionen visade att en utvidgning av formella långtidsvårdtjänster kan vara ett effektivt instrument för att stödja kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Relevanta politiska åtgärder omfattar bland annat utvecklingen av hemtjänst och samhällsbaserade tjänster (t.ex. förskolor).

Vissa medlemsstater utnyttjar i stor utsträckning medel från Europeiska socialfondens (ESF) för att stödja investeringar i förskoleverksamhet och barnomsorg samt långtidsvård, och några planerar att använda medel från faciliteten för återhämtning och resiliens. I detta sammanhang betonades vikten av att sådana investeringar är hållbara.

Övervakning och utvärdering av politiken framhölls som viktiga inslag i en effektiv politik.

Reformer på områdena för segmentering av arbetsmarknaden, löner, beskattning av arbete och odeklarerat arbete

Politikområdena segmentering av arbetsmarknaden, löner, beskattning av arbete och odeklarerat arbete har fortfarande strukturell betydelse, även i det nu rådande sammanhanget, som kännetecknas av betydande förändringar av sysselsättningsmönstren till följd av covid-19-pandemin. I februari 2021 utvärderade sysselsättningskommittén dessa politikområden i nio medlemsstater, främst med hänsyn till relevanta delar av de landsspecifika rekommendationerna för 2019.

Covid-19-pandemin har avslöjat redan befintliga sårbarheter på arbetsmarknaderna; den förlust av arbetstillfällen som orsakats av pandemin har främst varit koncentrerad till sektorer där mindre trygga anställningsformer dominerar, inbegripet egenföretagande, och påverkar utsatta grupper och ungdomar i oproportionerlig grad, även på grund av att de är överrepresenterade bland arbetstagare med atypiska anställningsformer. De strukturella utmaningarna har således framträtt ännu tydligare under krisen. Det är troligt att de kan övervinnas genom politik som tar itu med strukturella klyftor, stöder en mer inkluderande och hållbar tillväxt och hanterar utmaningarna och möjligheterna i samband med den gröna och digitala omställningen.

Före covid-19-krisen genomfördes ett antal reformer för att ta itu med segmenteringen av arbetsmarknaden, och pandemin har i vissa fall bromsat genomförandet eller effekterna av dessa reformer. System för korttidsarbete och stöd till egenföretagare fortsätter att användas i stor utsträckning i den rådande situationen, med ett betydande utnyttjande av dessa nödgärder. Aktiva arbetsmarknadsåtgärder, inbegripet anställningsincitament, förbättrades och anpassades också till pandemins effekter. Det betonades att ett framgångsrikt genomförande av denna typ av åtgärder bygger på att de är lämpligt utformade och att det finns en tillräcklig medvetenhet bland arbetsgivarna. Det behövs en väl avvägd strategi för att ta hänsyn till såväl aspekterna skapande/förlust av arbetstillfällen som behovet av ytterligare insatser för att minska segmenteringen av arbetsmarknaden. Bevarande av sysselsättning och stöd till skapande av arbetstillfällen måste beaktas vid sidan av kvalitet i arbetet och omfördelningsbehov.

I vissa fall finns det en risk för att krisåtgärder kan leda fokus bort från långsiktiga strukturella hinder till mer permanenta anställningsformer. I många medlemsstater är arbetsmiljöinspektionernas insatser, liksom åtgärder för att stärka deras kapacitet, avgörande faktorer för att minska segmenteringen av arbetsmarknaden. För detta ändamål kan incitament som anställningsstöd på ett effektivt sätt kombineras med avskräckande åtgärder i form av böter. Det är viktigt att analysera och utvärdera effekterna av de åtgärder som vidtagits för att minska segmenteringen, men det konstaterades samtidigt att detta kan vara svårt på grund av effekterna av den pågående covid-19-pandemin, särskilt mot bakgrund av restriktionerna och det fokus som lagts vid åtgärder för att behålla sysselsättningen.

Vad gäller löneskillnader mellan kvinnor och män är det viktigt att analysera de bakomliggande orsakerna och att vidta övergripande åtgärder, bland annat genom att anpassa det sociala trygghetssystemet, vilket påvisats i ett av de granskade fallen.

IKT-verktyg kan vara till hjälp både för att ta itu med segmenteringen av arbetsmarknaden och för att öka medvetenheten om dess negativa konsekvenser, liksom när det gäller att ta itu med löneskillnaderna mellan kvinnor och män. Flera medlemsstater rapporterade att åtgärder på detta område kommer att ingå i deras nationella återhämtnings- och resiliensplaner, medan diskussioner fortfarande pågår i några medlemsstater.

Vad gäller beskattning av arbete har framsteg gjorts när det gäller att ytterligare minska skattetrycket på arbete, särskilt för låg- och medelinkomsttagare, främst genom skattelättnader och sänkta sociala avgifter. Vissa av de åtgärder som nyligen genomfördes i medlemsstaterna var utformade för att hjälpa företag att hantera covid-19-krisen och kan vara tillfälliga, men även permanenta åtgärder har vidtagits.

Det har uttryckts farhågor om huruvida dessa skatteändringar är finanspolitiskt neutrala på medellång sikt, eftersom få framsteg har gjorts för att flytta bördan till skattebaser som i högre grad stöder en inkluderande och hållbar tillväxt. Det finns fortfarande utrymme för en sådan skatteväxling, vilket är relevant i den rådande situationen, eftersom det skulle kunna bidra till en inkluderande återhämtning och stödja den gröna omställningen. Det kvarstår fortfarande frågor som rör skattesystemet, särskilt specifika kryphål eller ineffektivitet, samt negativa incitament att arbeta för andraförsörjare i parrelationer. Den sistnämnda punkten är också en fråga om klyftor mellan könen, eftersom andraförsörjare oftast är kvinnor.

Vad gäller odeklarerat arbete har man betonat betydelsen av flerdimensionella strategier, arbetsmiljöinspektionernas avgörande roll och samarbete mellan olika myndigheter. Behovet av att anta övergripande strategier för att ta itu med de olika och mångfacetterad aspekterna av odeklarerat arbete har också nämnts.

Vissa medlemsstater avser att ta med åtgärder på dessa områden i sina återhämtnings- och resiliensplaner eller att använda finansiellt stöd från React-EU och ESF +.

Det finns överlag ett behov av att ta hänsyn till de förändringar som covid-19-krisen medfört. Den nya verklighet som uppstått till följd av krisen har gjort vissa analytiska verktyg och koncept föråldrade eller har krävt mer omfattande analysmetoder, eftersom uppdelningen mellan tidsbegränsad och fast anställning inte längre är den enda relevanta åtskillnaden. Framväxten av nya arbetsformer, särskilt arbete via digitala plattformar, har tagits upp som en fråga som kommer att kräva ytterligare överväganden när det gäller segmenteringsaspekter.

Vid översynen framhölls också relevanta politiska åtgärder för att bemöta utmaningarna på de granskade politikområdena, dvs. behovet av att stödja arbetsmiljöinspektioner för att bekämpa odeklarerat arbete och segmentering på arbetsmarknaden, vikten av att se över lagstiftningen om anställningsskydd och luckor i lagstiftningen för att ta itu med segmentering, samt behovet av en övergripande institutionell strategi som omfattar reformer av skattesystemen, politik för balans mellan arbete och privatliv, investeringar i strukturer för tidig barnomsorg, lika lön och annan politik som stöder lika möjligheter för att minska klyftorna mellan könen.

Social dialog – återkommande översyn

I december 2020 genomförde sysselsättningskommittén sin årliga översyn av den sociala dialogen tillsammans med arbetsmarknadens parter på europeisk och nationell nivå. Översynen syftade till att bedöma framstegen med genomförandet av relevanta landsspecifika rekommendationer för 2020 och belyste även arbetsmarknadens parter deltagande i samband med covid-19-krisen samt utarbetandet av de nationella reformprogrammen och återhämtnings- och resiliensplanerna.

Det finns i de berörda medlemsstaterna ramar för den sociala dialogen men det behövs ytterligare insatser för att skapa ett meningsfullt deltagande av arbetsmarknadens parter i politikens utformning och en välfungerande social dialog. Betydande farhågor kvarstår när det gäller de praktiska aspekterna av samråd med arbetsmarknadens parter när det gäller öppenhet, tidsramar och meningsfullhet samt i fråga om dess verkliga inverkan på det politiska beslutsfattandet. En viss uppmuntrande utveckling rapporterades, särskilt när det gäller det intensifierade deltagandet av arbetsmarknadens parter i utformningen av krisåtgärder och i fastställandet av minimilöner. Vissa medlemsstater involverar arbetsmarknadens parter i utformningen av specifika åtgärder i ett tidigt skede.

Arbetsmarknadens parter anser att det fortfarande behövs mer regelbundna och samråd i rätt tid för att säkerställa att de på ett lämpligt sätt kan bidra till den politiska utvecklingen. Regeringarna skulle också vid samråd med arbetsmarknadens parter systematiskt kunna ge återkoppling om hur deras förslag har behandlats.

Kapacitetsuppbyggnad hos arbetsmarknadens parter på lång sikt är fortfarande ett viktigt mål. I detta avseende betonades Europeiska socialfondens särskilda roll, liksom behovet av regelbunden utvärdering av hur effektiva sådana investeringar är, bland annat när det gäller kvaliteten på bidragen från arbetsmarknadens parter.

Reformer på områdena för utbildning och färdigheter

Liksom föregående år genomförde sysselsättningskommittén, i mars 2021, tillsammans med utbildningskommittén, översyner av relevanta landsspecifika rekommendationer på områdena utbildning och färdigheter. Översynerna avsåg 26 medlemsstater och omfattade i allmänhet både 2020 års landsspecifika rekommendationer och relevanta delar av 2019 års landsspecifika rekommendationer. Avseende tre medlemsstater omfattades endast 2019 års landsspecifika rekommendationer (eller vissa delar av dem) av översynen.

Reformer inom utbildning och färdigheter gjordes redan före pandemin och vissa medlemsstater fortsatte dessa åtgärder under pandemin. För att hantera krisen har flera medlemsstater ökat sina budgetar för att öka investeringarna i utbildning och färdigheter, särskilt i grundläggande digitala färdigheter, infrastruktur och onlinelösningar såsom digitala plattformar, vilket har visat sig vara avgörande för att säkra att lärande, utbildning och arbete fortsatt att fungera smidigt under nedstängningsperioder. Vissa medlemsstater undersöker också innovativa metoder som digitala kuponger och individuella utbildningskonton som en del av detta arbete.

Covid-19-krisen har förvärrat redan befintliga utmaningar i fråga om utbildning och färdigheter. Nedstängningar och åtgärder för social distansering har förstärkt problemen med den digitala klyftan och ojämlik tillgång till utbildning. Samtidigt betraktas kompetensutvecklings- och omskolningsvägar som viktiga inslag för att stödja återhämtningen, förbättra den ekonomiska motståndskraften och främja den gröna och digitala omställningen. Vissa kompetensbrister och kompetensglapp, särskilt inom IKT-sektorn, har också förvärrats trots stigande arbetslöshet.

Medlemsstaterna tenderar att kombinera åtgärderna mot covid-19-pandemin med ett mer långsiktigt svar på de strukturella utmaningarna, bland annat i syfte att stödja effektiva övergångar på arbetsmarknaden till arbetstillfällen av högre kvalitet, samtidigt som de också tar itu med utmaningarna i samband med den digitala och gröna omställningen. Betydande investeringar och reforminsatser har gjorts på alla utbildningsnivåer – inbegripet förskoleverksamhet och barnomsorg, allmän utbildning, grundläggande och fortsatt yrkesutbildning, högre utbildning och vuxenutbildning. Medlemsstaterna har också vidtagit åtgärder för att göra utbildningssystemen bättre anpassade till arbetsmarknadens behov. De har genomfört eller planerat reformer för att ta itu med frågor som rör skillnader i utbildning och yrkesutbildning och för att minska den digitala klyftan.

Många politiska initiativ går i rätt riktning. Framstegen med genomförandet av både 2019 och 2020 års landsspecifika rekommendationer är dock ojämna. Vissa strukturella utmaningar är fortfarande ett stort problem i ett antal medlemsstater och kräver ytterligare åtgärder, särskilt när det gäller elever som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning, utbildningsresultat inom allmän utbildning och yrkesutbildning (även när det gäller andelen underpresterande och Pisa-resultat), lågt deltagande i vuxenutbildning, underkvalificerad arbetskraft samt sociala och territoriella ojämlikheter när det gäller tillgång till utbildning, digitala färdigheter och infrastruktur. Den svåra situationen för utsatta och missgynnade grupper i detta avseende betonades under översynen, liksom de utmaningar som personer med funktionsnedsättning ställs inför inom utbildningssektorn och när det gäller att få tillträde till arbetsmarknaden. Samarbete mellan berörda parter, både inom utbildningssektorn och på arbetsmarknaden och inom den socialpolitiska sektorn, är nödvändigt för att uppnå effektivare och mer omfattande reformresultat. Övervakning och utvärdering är också viktiga inslag i reformarbetet.

Utöver nationell finansiering använder flera medlemsstater redan i stor utsträckning, eller planerar att använda, tillgängliga EU-medel, såsom Europeiska socialfonden+ och faciliteten för återhämtning och resiliens, för att genomföra de nödvändiga reformerna. I detta avseende är det viktigt att säkerställa komplementaritet mellan olika finansieringskällor.

Flera medlemsstater erinrade om målen och prioriteringarna i rådets resolution om en strategisk ram för det europeiska utbildningssamarbetet inför och bortom ett europeiskt område för utbildning (2021–2030).

Inom ramen för de nationella återhämtnings- och resiliensplanerna och programplaneringen av sammanhållningspolitikens resurser för perioden 2021–2027 efterlyste sysselsättningskommittén också ett aktivt och regelbundet deltagande av arbetsmarknadens parter i utarbetandet och genomförandet av relevanta sysselsättningspolitiska reformer och investeringsåtgärder.

Långtidsarbetslösas återinträde på arbetsmarknaden – återkommande översyn

Översynen av **rådets rekommendation om långtidsarbetslösas återinträde på arbetsmarknaden** ägde rum i november 2020. För att diskutera integrerade politiska åtgärder i samband med covid-19 genomfördes denna tredje halvårsöversyn gemensamt av sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd. I 2020 års översyn undersöktes pandemins inverkan på långtidsarbetslösa, och de insatser som gjorts av arbetsförmedlingar och socialtjänsten för tillhandahållandet av integrerade tjänster. Det bedömdes hur medlemsstaterna har hanterat de utmaningar som långtidsarbetslösa mötte i början av den ekonomiska krisen, och vilka åtgärder som införts för att förhindra ökad långtidsarbetslöshet samt möjliga vägar till återhämtning³.

Vad gäller **arbetsförmedling** har individanpassad rådgivning och profilering, liksom tillgången till och utbudet av tjänster påverkats mest negativt av covid-19-krisen. Registreringen och tillhandahållandet av integrerade tjänster har påverkats minst. På grund av hälso- och säkerhetsaspekter har många medlemsstater gjort insatser för att flytta tjänster online. Resultaten har dock varit blandade, bland annat beroende på ojämlig tillgång till onlinetjänster hos långtidsarbetslösa och personer som står utanför arbetsmarknaden, särskilt de som har lägre digitala färdigheter.

Vad gäller **socialtjänsten** visade översynen att pandemin har inverkat negativt på tillhandahållandet av tjänster, särskilt de tjänster som kräver personlig kontakt. Även om stöd till de mest sårbara grupperna har upprätthållits i viss utsträckning har det huvudsakligen inriktats på tillgång till och fortsatt tillhandahållande av sociala stödförmåner. Mottagare av minimiinkomst har av vissa medlemsstater varit en prioriterad målgrupp. Registrering och integrering av tjänster verkar ha påverkats minst. Vissa medlemsstater gjorde ytterligare insatser för att stärka tillgången till förmåner.

³ De viktigaste budskapen har skickats till rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) separat (januari 2021), se dok. 5623/21.

Osäkerheten om den pågående krisens mer långsiktiga konsekvenser för stödet till långtidsarbetslösa var också utbredd, med tanke på den nuvarande inriktningen på att främst hantera krisens omedelbara effekter på förlorade arbetstillfällen och bibehållen sysselsättning. I detta skede måste genomförandeinsatser på medellång till lång sikt inriktas på slutförandet av program och åtgärder som avbrutits eller skjutits upp på grund av covid-19-pandemin, liksom på en riktad kombination av tjänster för långtidsarbetslösa och ett integrerat tillhandahållande av dessa.

Reformer på områdena för socialt skydd och social delaktighet

Covid-19-krisen har fungerat som en kraftfull påminnelse om den betydelse systemen för socialt skydd har när det gäller att mildra de ekonomiska och sociala effekterna av minskad ekonomisk verksamhet och att möjliggöra social delaktighet för utsatta personer. Systemen för socialt skydd har till fullo spelat sin roll som automatiska stabilisatorer för att skydda många människors försörjning, men krisen har också belyst strukturella brister när det gäller tillräckligheten och täckningen av åtgärder för socialt skydd och social delaktighet. De nödåtgärder som vidtagits på både EU-nivå och nationell nivå har bidragit till att undvika en massiv social kris i hela Europa.

Under 2020 mottog 21 medlemsstater inom ramen för den europeiska planeringsterminen en landsspecifik rekommendation rörande socialt skydd och social delaktighet. Många av rekommendationerna utfärdades i samband med covid-19-krisen, men de flesta av de landsspecifika rekommendationerna återspeglade redan befintliga strukturella utmaningar, som redan lyfts fram under tidigare planeringsterminer, men särskilt i de landsspecifika rekommendationerna för 2019. Rekommendationerna tog upp utmaningarna när det gäller att säkerställa tillgång till socialt skydd för alla (t.ex. BG, CY, IT, NL, PT, RO, SI, SK), tillräcklighet och täckning av inkomststöd, i kombination med tillgång till sociala och grundläggande tjänster (BG, EE, ES, HR, HU, LT, LV, PL, PT, RO, SK), inbegripet med särskild inriktning på att förbättra samarbetet mellan offentliga arbetsförmedlingar och socialförvaltningar (EE, ES, HU, SK), tillhandahållande av bostäder (IE) och förskoleverksamhet och barnomsorg av god kvalitet till överkomligt pris, bland annat inom ramen för stöd till kvinnors deltagande på arbetsmarknaden (AT, CZ, IT, PL). Utmaningar av gemensamt intresse sågs över gemensamt av sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd.

Allt eftersom pandemin utvecklades vidtog alla granskade medlemsstater nödgärder för att stärka och upprätthålla den ”normala” driften av sina **system för socialt skydd**, ofta utöver pågående reformer. Sådana åtgärder inbegrep lättnader i villkoren för berättigande till stöd, tillfälligt införande av nya förmåner, utökning av befintliga stödordningar, samt införande av nödgärder för att ge arbetstagare skälig ersättning för inkomstbortfall.

Samtidigt har krisen blottlagt befintliga luckor i systemen för socialt skydd i ett antal medlemsstater när det gäller tillgång och täckning. Översynerna från kommittén för socialt skydd bekräftade att inte alla befolkningsgrupper har skyddats på ett effektivt sätt och att det fortfarande finns svårigheter för flera grupper (särskilt egenföretagare och arbetstagare med atypisk anställning), vilka tenderar att uppleva större ekonomisk osäkerhet med mer begränsad tillgång till socialt skydd. Tillfälliga nödgärder, såsom system för korttidsarbete, som det investerades betydande ekonomiska resurser i, gynnade inte alla kategorier av arbetstagare i samma utsträckning. Än viktigare är att översynerna visade att tillfälliga åtgärder inte kan ersätta behovet av att utvidga det sociala skyddet för dem som inte omfattas på mer permanent basis. Det kommer att krävas ytterligare insatser för att på ett strukturerat sätt ta itu med frågorna om det sociala skyddets omfattning, att skyddet är fullgott och att det kan överföras, i linje med rådets rekommendation om tillgång till socialt skydd.

Krisen blottade också befintliga luckor i tillhandahållandet av **sociala förmåner**. Många medlemsländer införde tillfälliga åtgärder för att stödja utkomsten för utsatta hushåll. Åtgärderna bestod i att sänka kraven för stödberättigande, förenkla administrativa förfaranden, förbättra förmånsnivåerna och tillhandahålla ytterligare naturaförmåner eller förbättrade tjänster. Medlemsstaternas krisrelaterade åtgärder visade hur viktigt det är med ett tillräckligt inkomstskydd. Behovet av ytterligare strukturreformer på området bekräftades vid de multilaterala översynerna. Ett starkare minimiinkomstskydd skulle kunna stödja återhämtningen och skulle, genom att fungera som en effektiv automatisk stabilisator, göra ekonomier och samhällen mer motståndskraftiga mot framtida kriser. Framöver ska medlemsstaterna öka sina ansträngningar för att effektivisera tillhandahållandet av tillräckligt inkomststöd, som är nära kopplat till tillgången till sociala tjänster av hög kvalitet och inkluderande arbetsmarknader, i linje med strategin för aktiv inkludering.

Tillhandahållandet av **sociala tjänster** har utsatts för enorma påfrestningar i efterdyningarna av covid-19-pandemin, eftersom nedstängningsåtgärder, personalbrist, kommunikationsproblem och problem med samordning med intressenter i hög grad påverkade tillhandahållandet av tjänster. Användningen av onlineverktyg och annan informations- och kommunikationsteknik bidrog till att säkerställa det fortsatta tillhandahållandet av tjänster. Samtidigt har faktorer som socioekonomisk status, mottagarnas ålder, territoriella ojämlikheter och brist på infrastruktur försvårat tillhandahållandet av tjänster till de mest utsatta. Vid översynerna från kommittén för socialt skydd erkändes visserligen den potential ny teknik har för utvecklingen av sociala tjänster i dagens snabbt digitaliserande samhällen, men medlemsstaterna bör ta hänsyn till de mest utsatta gruppernas särskilda behov och deras större beroende av personlig kontakt i samband med tjänster. Insatserna för att effektivisera samarbetet och samordningen mellan tjänsteleverantörerna måste fortsätta, så att det säkerställs att människor har en enda kontaktpunkt där de kan få tillgång till relevant stöd. I detta syfte skulle de berörda tjänsteleverantörernas kapacitet och samordningen av deras åtgärder kunna stärkas ytterligare.

Den delvisa eller fullständiga stängningen av skolor och barnomsorg under pandemin kan ha förvärrat befintliga ojämlikheter i utnyttjandet av **förskoleverksamhet och barnomsorg**. Som svar på covid-19-krisen och stängningen av skolor och barnomsorg har många medlemsstater vidtagit nödåtgärder för att stödja **föräldrar och anhörigvårdare**, såsom ytterligare och tillfälliga ekonomiska förmåner och fortsatt tillhandahållande av barnomsorg för nyckelpersonal. De strukturella åtgärder som medlemsstaterna har vidtagit för att bredda deltagandet och förbättra kvaliteten på förskoleverksamhet och barnomsorg omfattar bland annat att sänka åldern för obligatorisk förskola, garantera allmän och kostnadsfri tillgång till förskoleutbildning, uppföra och renovera förskolor samt öka bidragen för barnomsorgsavgifter. Riktade insatser för att stödja barn som riskerar fattigdom eller social utestängning kommer att behövas även i fortsättningen.

Den pågående krisen har visat sig ha en **stark jämställdhetsdimension**. Med skolstängningarna under pandemin ökade bördan för (obetald) omsorg för både kvinnor och män, men kvinnor drabbades hårdare. Bristande (eller minskad) tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg har i sin tur minskat stödet för föräldrars (särskilt kvinnors) deltagande på arbetsmarknaden, som fortsatt är ett av de effektivaste sätten att ta itu med de bakomliggande orsakerna till barnfattigdom.

Bristen på bostäder till överkomliga priser, **hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden** håller i allt högre grad på att bli ett problem i EU. Pandemin har lett till att andelen hemlösa har ökat ännu mer, eftersom krisen har gjort det svårare för många hushåll att betala för adekvat boende, samtidigt som byggandet av nya bostäder har avbrutits. Bostadsägare med låg inkomst och privata hyresgäster drabbades särskilt hårt, men även personer med en genomsnittlig inkomst belastades av ökade boende- och underhållskostnader.

Åtgärder som vidtagits för att skydda hyresgäster och bolånetagare omfattade bland annat att erbjuda lättnader för betalningar av boendekostnader, lånekostnader och andra hushållskostnader, anstånd med avhysningar under den tid krisen varar och nya lågräntelån eller räntefria lån till privatpersoner. Vissa medlemsstater har också ökat sitt stöd och sina omsorgstjänster för hemlösa genom att utöka härbärgen, omvandla natthärbärgen till daghärbärgen, och dela ut biståndspaket (livsmedel och hygienartiklar). Medlemsstaternas vaccinationsplaner bör säkerställa lämpligt uppsökande arbete för att nå människor i härbärgen och dem som lever i oskyddad hemlöshet. Strukturella insatser för att ta itu med hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden bör prioritera integrerade tillvägagångssätt som kombinerar förebyggande åtgärder, snabb tillgång till permanenta bostäder och tillhandahållande av möjliggörande stödtjänster. Byggandet av nya subventionerade bostäder måste också påskyndas.

Pensionsreformer

Pensioner har, med tanke på deras stora budgetmässiga tyngd och ökande sociala betydelse mot bakgrund av Europas åldrande befolkning och föränderliga arbetsmarknader, varit ett fokusområde sedan början av den europeiska planeringsterminen. Under de senaste åren har ungefär tre fjärdedelar av medlemsstaterna fått en rekommendation angående hur deras pensionssystem fungerar. Under 2020 ledde covid-19-krisens särskilda omständigheter och extraordinära karaktär till att rådet inte utfärdade någon landsspecifik rekommendation om pensioner, även om pensionsfrågor identifierades i skälen i rekommendationerna. Som svar på detta har kommittén för socialt skydd anpassat sin översynsstrategi och de sedvanliga landsspecifika översynerna på detta politikområde ägde rum genom en tematisk diskussion.

Under diskussionen framgick det tydligt att de offentliga pensionerna har fortsatt att garantera de flesta pensionärer en stabil inkomstkälla i alla medlemsstater. I detta sammanhang kan det förväntas att covid-19-krisen, med sin betydande inverkan på arbetsmarknaderna och finansmarknaderna, också kommer att påverka äldre människors inkomster och ytterligare öka trycket på finansieringen av pensionssystemen, ett område där pandemins effekter ännu inte är fullt synliga.

Trots pandemins relativt begränsade inverkan på pensionssystemen på kort sikt finns det ett antal långsiktiga utmaningar som rör upprätthållandet av en tillräcklig och hållbar finansiering av pensioner mot bakgrund av en åldrande befolkning och en ekonomi och arbetsmarknad i förändring. Med tanke på utmaningarnas komplexitet har medlemsstaterna genomfört reformer inom ramen för fleråriga cykler.

Det vanligaste tillvägagångssättet i tidigare reformer har varit att höja den faktiska pensionsåldern. Under de senaste åren har medlemsstaterna höjt den lagstadgade pensionsåldern, begränsat möjligheterna till förtida pensionering, reviderat bidragskrav och stärkt positiva och negativa incitament för att uppmuntra till senare pensionering. Flexibla pensioneringsmöjligheter som uppmuntrar till ett längre arbetsliv och motverkar förtida pensionering har blivit allt vanligare. Många av reformerna omfattade införandet av automatiska justeringsmekanismer som direkt kopplar centrala pensionsparametrar, som pensionsålder eller förmåner, till demografiska förändringar.

Nyligen genomförda reformer visar också på en trend mot utfasning av särskilda pensioner som ger förmånsbehandling åt vissa befolkningsgrupper. Vissa reformer har förbättrat tillgången till pensionssystemen för personer med andra typer av arbete än fast heltidsanställning, men det finns fortfarande stora luckor. Vissa reformer har också varit inriktade på den roll tilläggs pensioner eller privata pensioner spelar när det gäller äldres inkomster.

De tematiska diskussionerna i kommittén för socialt skydd visar att det, trots de åtgärder som vidtagits, kommer att krävas ytterligare insatser för att ta itu med de tillräcklighets- och hållbarhetsutmaningar som pensionssystemen i EU står inför. Medlemsstaterna bör fortsätta att vidta åtgärder för att förlänga arbetslivet. Insatser för att anpassa pensionsåldern eller karriärkraven eller förmåner eller ackumuleringsgrader för att återspegla den ökande förväntade livslängden bör kompletteras med flexibla arbetslösningar, inbegripet möjligheten att kombinera pensioner med förvärvsinkomster. Genom att öka medvetenheten och göra pensionssystemen mer attraktiva för människor tidigare i karriären kan man påverka arbetstagarnas beteende. Därför bör man börja främja ett längre arbetsliv tidigare under karriären och inte först i det skedet när personen närmar sig pensionsåldern. Skatteincitament för uppskjuten pensionering eller investeringar i tilläggs pensioner kommer att fortsätta att spela en roll, även om deras fördelningseffekt måste tas i allvarligt beaktande.

Samtidigt är säkerställandet av ett längre arbetsliv en övergripande fråga som måste främjas genom åtgärder inom flera politikområden. En viktig förutsättning för detta är att arbetsmarknaderna möjliggör en förlängning av arbetslivet, vilket inbegriper möjligheter till livslångt lärande och ett säkerställande av en flexibel, hälsosam och säker arbetsmiljö som är anpassad till äldre arbetstagares behov. För att göra det lättare för äldre arbetstagare att stanna kvar i arbetslivet behövs tillgång till hälso- och sjukvård och sociala tjänster av hög kvalitet. Ett förstärkt samarbete mellan olika politikområden samt deltagande av arbetsmarknadens parter och civilsamhällets organisationer förblir viktiga faktorer för utvecklingen av strategier för ett längre arbetsliv.

De granskningar som kommittén för socialt skydd har gjort har också visat att skyddet för arbetstagare med atypisk anställning och för egenföretagare fortfarande har brister, vilket har undergrävt både pensionssystemens tillräcklighet och deras avgiftsbas. Dessa grupper har i likhet med låginkomsttagare i allmänhet även sämre tillgång till system för tilläggs pension. Det krävs därför fortsatta ansträngningar för att säkerställa tillräckligt skydd och möjligheter att intjäna pensionsrättigheter för sådana arbetstagare – som en uppföljning av rådets rekommendation om tillgång till socialt skydd⁴ – och för att anpassa pensionssystemen till arbetets föränderliga karaktär så att man bättre kan skydda alla arbetstagare.

⁴ Rådets rekommendation av den 8 november 2019 om tillgång till socialt skydd för arbetstagare och egenföretagare.

Tidigare reformer har för det mesta bidragit till att stabilisera pensionsutgifterna på lång sikt, men detta har ofta skett på bekostnad av pensionernas tillräcklighet i framtiden. Det är därför fortfarande mycket svårt att säkerställa den finansiering som behövs för att man ska kunna tillhandahålla tillräckliga förmåner och ett tillräckligt pensionsskydd. Diskussionerna har visat att det i ett antal medlemsstater pågår en övergång från en bidragsbaserad finansiering till en mer skattebaserad finansiering. Med tanke på de olika nationella omständigheterna kan det krävas olika finansieringsstrategier i medlemsstaterna för att pensionssystemens sociala mål ska kunna uppnås samtidigt som hållbarheten upprätthålls.

Mot bakgrund av dessa iakttagelser efterlyser kommittén för socialt skydd en bred och öppen debatt om hur pensionssystemen, och systemen för socialt skydd mer generellt, kan bidra till tillräckliga förmåner med tanke på den åldrande befolkningen och de föränderliga arbetsmarknaderna. En mer detaljerad analys av de viktigaste gemensamma utmaningarna finns i 2021 års gemensamma rapport om pensionernas tillräcklighet, som utarbetats av kommittén för socialt skydd och Europeiska kommissionen.

Reformer på hälso- och sjukvårdsområdet

Covid-19-pandemin har utsatt de nationella hälso- och sjukvårdssystemen för aldrig tidigare skådade påfrestningar, blottat befintliga strukturella svagheter och belyst behovet av att förbättra deras beredskap att bättre bemöta kriser i alla medlemsstater. I enlighet med detta framhölls i den europeiska planeringsterminen för 2020 särskilt vikten av reformer på hälso- och sjukvårdsområdet, och varje medlemsstat fick en landsspecifik rekommendation för att ta itu med motståndskraften i sitt eget system.

Beroende på medlemsstat lades fokus också på arbetskraftsbrist och arbetsvillkor (BG, HR, CY, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, RO, SK, SI, ES och SE), tillgången till kritiska medicinska produkter och infrastruktur (BE, DK, EE, ES, FR, HU, IT, LV, LT, MT, RO, SK, SI, ES och SE), vårdens tillgänglighet och kvalitet samt tillgången till den (BG, CY, EL, HR, EE, FI, LT, LV PT och RO), hälso- och sjukvårdsinfrastruktur för e-hälsa, samt dess utbyggnad (HR, CZ, FR, DE, ES, LU, LV, NL och PL), omställning från sjukhuscentrerad vård till öppen vård (AT, CZ, EE, HU, IE, MT och SK), övergripande samordning, styrning och integrering av vården (HR, CZ, FI, IT, LU och SK), samt hälso- och sjukvårdssystemets ekonomiska kapacitet (BG, LV och PL).

De landsspecifika granskningarna och den särskilda tematiska diskussionen i kommittén för socialt skydd bekräftade att alla medlemsstater efter covid-19-pandemin har vidtagit nödgärder till stöd för hälso- och sjukvårdssystemens funktion. **Finansieringen av hälso- och sjukvård ökades avsevärt** genom omfördelning av medel från andra poster i den nationella budgeten, liksom från flera olika EU-instrument. De ytterligare medlen användes till att öka intensivvårdens kapacitet och säkerställa tillgången till kritiska medicinska förnödenheter och vårdpersonal. Ett antal medlemsstater har också vidtagit åtgärder för att kompensera sjukhus, vårdgivare och institutioner för ekonomiska förluster till följd av covid-19-relaterade förändringar i efterfrågan på och utbudet av medicinsk behandling, exempelvis i fall där sjukhusbäddar har lämnats oanvända på grund av att planerad behandling skjutits upp till följd av krisen.

Krisen visade också att det i ett antal medlemsstater råder en **strukturell brist på vårdpersonal som måste åtgärdas**. Alla medlemsstater genomförde extraordinära åtgärder för att avhjälpa det begränsade utbudet av vårdpersonal i början av pandemin. Sjukhuspersonal i första ledet gavs extra ersättning, och stödtjänster för psykisk hälsa inrättades i ett antal medlemsstater.

Utbildningsmöjligheterna ökades, i syfte att underlätta en omplacering av personal, och läkarstudenter, volontärer och militär personal sattes in för att utföra vissa icke-kliniska uppgifter.

Man gjorde också ändringar i vårdpersonalens roller och ansvarsområden på individuell och organisatorisk nivå. I sjukhusen fick befintlig personal börja arbeta med nya uppgifter i syfte att hantera pandemin. Organisationen av tillhandahållandet av annan vård än vård för covid-19 sågs över i syfte att optimera de kliniska rollerna. Apotekarnas och allmänläkarnas roll breddades i många länder, åtminstone tillfälligt, i syfte att minska behovet av läkarkonsultation för andra patienter än covid-19-patienter. I syfte att på lång sikt bemöta utmaningarna vad gäller arbetskraften har många medlemsstater rapporterat åtgärder för att finansiera skapandet av ytterligare arbetstillfällen inom hälso- och sjukvården, göra läkaryrket mer attraktivt och erbjuda befintlig personal ytterligare möjligheter till utbildning och specialisering. I den mest omedelbara fasen efter pandemin måste man noga beakta vårdpersonalens börda till följd av eftersläpningen av planerade medicinska ingrepp som skjutits upp på grund av krisen.

Krisen har belyst **vikten av starka skyddsnät** när det gäller att ge de mest utsatta tillgång till hälso- och sjukvård, samt det **strategiska behovet av effektiv samordning mellan de sociala systemen och hälso- och sjukvårdssystemen**. Medlemsstaternas åtgärder för att ge ekonomiskt stöd och säkerställa fortsatt tillgång till hälso- och sjukvård verkar ha mildrat – men inte undanröjt – pandemins effekter på de mest utsatta, som hittills har drabbats hårdast av pandemins hälsokonsekvenser. Dessutom kan det fokus som i pandemins inledande fas lades på covid-19-patienter och den akutvård som de var i behov av också ha resulterat i att mindre uppmärksamhet har ägnats åt de viktigaste sociala faktorer som förorsakar större sårbarhet för dålig hälsa, såsom ensamhet, ohälsosamma livsstilar och fysiska miljöer, samt andra sociala problem såsom bostadsförhållanden, skuld och stress.

I perioden efter pandemin bör medlemsstaterna på nytt lägga **fokus på förebyggande och hälsofrämjande insatser** samt stärka sina ansträngningar för att **förbättra tillhandahållandet av primärvård**. Detta skulle inte bara kunna främja bättre hälsoresultat för befolkningen, utan också minska behovet av specialiserad medicinsk personal och kostsam sjukhusvård. Det är också viktigt att det kortsiktiga stödet omsätts i åtgärder som leder till långsiktiga förbättringar, i linje med den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Många av de aspekter som kan utnyttjas för detta ändamål ligger utanför hälso- och sjukvårdsområdet, t.ex. arbete och arbetskraft, utbildning, fysisk livsmiljö och social trygghet. Detta innebär att det behövs ett mer intensivt **sektorsövergripande samarbete** mellan ministerierna men också mellan berörda parter.

Covid-19-pandemin har också fungerat som en **katalysator för innovation**. Insatserna för att begränsa spridningen av viruset, samtidigt som kvaliteten på primärvården har bibehållits, har lett till en aldrig tidigare skådad ökning av användningen av telemedicin och andra digitala lösningar i medlemsstaterna. Eftersom den ökade användningen av telemedicin ersätter fysiska besök och effektiviserar bedömningen av tjänstebehov har den potential att förbättra tillgången till läkarvård och minska de totala kostnaderna och de regionala ojämlikheterna i fråga om tillgång. Dessutom kan den bidra till att åtgärda bristen på vårdpersonal.

Samtidigt kan innovation när det gäller hur hälso- och sjukvårdstjänster tillhandahålls potentiellt öka den digitala klyfta som är kopplad till begränsade digitala färdigheter och till problem med tillgång till informationsteknik. Detta kan få negativa konsekvenser för sociala grupper med sämre socioekonomisk status eller för människor i områden med mindre utvecklad digital infrastruktur. Sådana grupper måste få ytterligare information och stöd så att de inte hamnar på efterkälken. En blandad strategi, med en kombination av digitalt och fysiskt tillhandahållande av hälso- och sjukvårdstjänster, kan behöva upprätthållas för att främja tillgång till hälso- och sjukvård av hög kvalitet för alla.

Med blicken på framtiden fortsätter ett antal medlemsstater med **genomförandet av hälso- och sjukvårdsreformer** som inletts före pandemin. Andra har tillkännagivit nya omfattande planer för reformer av hälso- och sjukvårdssystemen, vilka innebär betydande nyinvesteringar inom hälso- och sjukvården och långtidsvården under flera år och med stöd av EU-finansiering. Flera medlemsstater håller också på att inrätta undersökningskommittéer för att dra lärdom av krisen. En uppföljning av resultaten av sådana undersökningar kan leda till bättre åtgärder inom den framtida krisberedskapen.

Reformer inom långtidsvården

De stora effekter som covid-19-pandemin har haft på tillhandahållandet av långtidsvård har belyst behovet av att se över utvecklingen inom denna sektor. Under 2020 mottog tre medlemsstater (FI, PT, SI) en landsspecifik rekommendation om att förbättra tillgången till och stärka motståndskraften hos sina system för långtidsvård. Ytterligare frågor såsom hållbarhet, kostnadseffektivitet, tillgång, överkomlighet och kvalitet i vården har tagits upp i skälen till ett antal medlemsstaters landsspecifika rekommendationer för 2020.

De granskningar som kommittén för socialt skydd har gjort och de därmed förbundna tematiska diskussionerna bekräftade att systemen för långtidsvård har påverkats kraftigt av pandemin. Dödligheten på vårdhem stod för en stor del av alla covid-19-relaterade dödsfall på grund av klienternas stora sårbarhet för sjukdomen och – särskilt under de första månaderna av utbrottet – på grund av kapacitetsproblem i samband med testning och brist på personlig skyddsutrustning. Den sociala distanseringen och isoleringen hade ofta en negativ inverkan på hälsan (särskilt den psykiska hälsan) och på välbefinnandet hos personer boende på inrättningar för långtidsvård. Det har blivit svårare för anhörigvårdare, varav de flesta är kvinnor, att förena arbete och omsorg. I vissa länder har professionella stödgivare minskat sina tjänster, vilket ytterligare har ökat anhörigvårdarnas psykiska påfrestningar.

De offentliga myndigheterna har bemött de många utmaningarna genom att införa ett antal åtgärder på kort sikt för att upprätthålla långtidsvården och skydda klienternas och vårdarnas liv. Ett nära samarbete mellan social- och hälsovårdsmyndigheterna lyftes fram som särskilt viktigt för att begränsa pandemin, men granskningarna i kommittén för socialt skydd har visat att samarbetet mellan de sociala tjänsterna och hälso- och sjukvårdssystemen bör stärkas.

Utöver covid-19-pandemin och mot bakgrund av Europas åldrande befolkning måste medlemsstaterna fortsätta sina insatser för att ta itu med de strukturella utmaningarna i samband med långtidsvården. Här ingår i synnerhet hur man ska kunna tillhandahålla överkomlig och adekvat tillgång till långtidsvård för alla som behöver det, tillhandahålla långtidsvård av god kvalitet, säkerställa tillräcklig personal inom långtidsvården och stödja anhängigvårdarna samt finansiera systemen för långtidsvård i tider av ökande efterfrågan på vård och minskande arbetskraft. En mer detaljerad analys av de viktigaste gemensamma utmaningarna finns i 2021 års gemensamma rapport om långtidsvård, som utarbetats av kommittén för socialt skydd och Europeiska kommissionen.

Bilaga 1: Landsspecifika slutsatser från sysselsättningskommitténs multilaterala övervakning

Bilaga 2: Landsspecifika slutsatser från kommittén för socialt skydds granskningar av det multilaterala genomförandet

Bilaga 3: Landsspecifika slutsatser från sysselsättningskommitténs och kommittén för socialt skydds gemensamma multilaterala granskningar